

Aneta Kielak-Dudzik

Janusz Warmiński i jego Teatr Ateneum

STRESZCZENIE

Rozprawa prezentuje dzieje Teatru Ateneum im. Stefana Jaracza w Warszawie za dyrekcji Janusza Warmińskiego (ur. 30 IX 1922 w Warszawie - zm. 2 XI 1996 tamże), czyli okresu 1952-1996 (z wyjątkiem dwuletniej przerwy 1958-1960).

Kierunek opowieści wyznacza chronologiczny bieg dziejów tej dyrekcji, ale również kalendarium życia i twórczości Janusza Warmińskiego, które w sposób nierozzerwalny wiążą się z powojennym Ateneum.

Wprowadzeniem do zasadniczej opowieści o dyrektorze Warmińskim i jego Ateneum jest syntetyczny opis wydarzeń, które miały miejsce przed rokiem 1952, czyli zanim Warmiński został dyrektorem Ateneum. Są to zatem - przedwojenne dzieciństwo w Warszawie, wojenna i okupacyjna młodość, powojenne lata zdobywania pierwszych zawodowych i artystycznych doświadczeń w zespołach teatralnych Poznania i Łodzi (ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia dla lat późniejszych współpracy Warmińskiego z Teatrem Nowym w Łodzi).

Okres dyrekcji Janusza Warmińskiego w Ateneum podzielony został na dwie kadencje: pierwszą (1952-1958) i drugą (1960-1996). Dyrekcja pierwsza okazała się przedbiegiem do szczególnie znaczącego okresu drugiej dyrekcji (to wewnętrzny podział wyznaczyły kolejne dekady, co znalazło odzwierciedlenie również w ulegającym przemianom charakterze Ateneum). Dekada lat 60. to okres budowania przez dyrektora Warmińskiego fundamentów swojego teatru: podstawy repertuaru, realizacja przedsięwzięć towarzyszących działalności repertuarowej i organizacji teatru (otwarcie małej sceny, konkurs dramaturgiczny), budowa stałego zespołu.

Lata 70., przez wielu krytyków uznawane za najlepszy artystycznie czas całej dyrekcji to historia pisana wieloma sukcesami artystycznymi Janusza Warmińskiego i jego Ateneum (potwierdzonymi w opiniach krytyki, zainteresowaniem publiczności, nagrodami krajowymi i wyróżnieniami w postaci zagranicznych tournée). Dekada kolejna, czyli lata 80. - zdominowana wydarzeniami i konsekwencjami stanu wojennego pokazuje dyrektora Warmińskiego (pełniącego również funkcję Przewodniczącego Komitetu Wykonawczego Międzynarodowego Instytutu Teatralnego) jako twórcę i dyrektora światowego formatu, z zaangażowaniem walczącego o godność teatru i jego twórców. Schyłkowy okres dyrekcji, czyli lata 90., portretują dyrektora Warmińskiego i Ateneum na tle nowej rzeczywistości społeczno-politycznej w kraju, ale również w najtrudniejszym prywatnie czasie dla dyrektora (a przez to i dla Teatru), powodowanym osłabieniem, chorobą i samotnością po śmierci Aleksandry Śląskiej (żony Warmińskiego i pierwszej aktorski w jego teatrze).

W rozprawie zaprezentowano - w chronologicznym układzie i autorskim wyborze - różnorodny materiał źródłowy, m.in.: bogaty zbiór korespondencji teatralnej (z autorami, reżyserami, dyrektorami innych scen) i prywatną dyrektora Warmińskiego, pisma urzędowe, recenzje, dokumenty z archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, archiwalia Międzynarodowego Instytutu Teatralnego w Paryżu, notatki reżyserskie, raporty z przedstawień).

Chronologiczną osią porządkującą treści zawarte w rozprawie są kolejne premiery Teatru Ateneum, których za dyrekcji Janusza Warmińskiego odbyło się ponad dwieście. Opis, a w niektórych momentach próba rekonstrukcji przedstawień oraz wyjaśnienia motywów ich wprowadzenia do repertuaru, przeplata się – również w chronologicznej dyscyplinie – z kalendarium życia i działalności dyrektora Warmińskiego oraz codziennym życiem w teatrze, ważnymi kontekstami związanymi z organizacją życia teatralnego w Polsce omawianego czasu i punktami zwrotnymi w historii. Dlatego dysertacja – z założenia – ma formę kronikarskiego zapisu.

Rozprawa *Janusz Warmiński i jego Teatr Ateneum*, choć w zasadniczej mierze dokumentuje dzieje jednej sceny, to sygnalizuje też rozmaite, ale ważne konteksty, które pozwalają zobaczyć Teatr Ateneum i dyrektora Warmińskiego w szerszej perspektywie dziejów powojennego teatru polskiego, by w końcu pokazać ten kameralny, usytuowany na warszawskim Powiślu teatr, który za sprawą swojego dyrektora dorównywał poziomem i znaczeniem scenom europejskim.

Badawcza perspektywa rozprawy uwzględnia nie tylko fenomen Ateneum Warmińskiego, ale również porażki repertuarowe, artystyczne niepowodzenia, skandale, zmagania z cenzurą, dotkliwe straty (pomysłów repertuarowych oraz członków zespołu) na rzecz konkurencji. Słowem – wszystko to, co składało się na codzienność i stanowiło o wewnętrznym życiu Ateneum.

Chronologia pozwoliła na prezentację wszechstronności źródeł, ale również spojrzenie na dyrektora Janusza Warmińskiego w wielu przekrojach: jako dramaturga, dyrektora, reżysera, prezesa ITI (a wszystko pozostawało w ścisłym związku z Teatrem Ateneum).

Śmierć Janusza Warmińskiego 2 listopada 1996 zakończyła tę długoletnią dyrekcję i wywołała wiele wspomnień. Zostały one zaprezentowane w odrębnej sekwencji.

Niniejsza rozprawa, opisując bogate dzieje *Janusza Warmińskiego i jego Teatru Ateneum* dowodzi, że nie tylko teraźniejszość teatru – jak chciał Stefan Jaracz – ale również historia może być „żywa, aktualna i użyteczna”.